

rum eidem adiacentium, anàlisi fidedigna de la documentació, recolzada sempre sobre dades aplegades per rigorosa tasca de recerca d'arxiu, ben visible en els seus treballs.

Com és sabut, el rei Felip II (I del Regne de Mallorca) creà la Reial Audiència mallorquina el 1571, de caràcter consultiu, integrat exclusivament per juristes, que acabà tenint pes decisiu en la política reial fins a la seva desaparició sota el Decret de Nova Planta el 1715: "En este contexto, el de un reino con una arquitectura política incompleta y fragmentaria, se desarrolló la Real Audiencia de Mallorca como el gran elemento renovador de la administración del rey durante la Edad Moderna, y el principal instrumento a través del cual los monarcas de la Casa de Austria consiguieron introducir sus reformas" (18).

Tal com remarca el prof. Tomàs de Montagut, catedràtic de la Universitat Pompeu Fabra, el llibre que ens ocupa ens ajuda en la comprensió d'un òrgan jurisdiccional que limitava el poder —sovint arbitrari— del virrei, sobretot en la repressió del bandolerisme. I malgrat que fos la considerada de menor categoria de les de la Corona d'Aragó, inclús inferior a la de Sardenya (183), fou sempre el lloc més important per als juristes mallorquins.

Seguint una exposició clara i entenedora, salpebrada amb erudició pertinent, ens posen davant els ulls els orígens i l'evolució de la institució (cap. I), la seva naturalesa i competències (cap. II), el funcionament (cap. III), els membres (cap. IV) i el personal burocràtic (cap. V). A tall de conclusions, el sisè ens presenta dos balanços: el de les relacions de la Reial Audiència amb la Universitat del Regne i el de la contribució de la Reial Audiència en el manteniment de l'ordre públic.

Troben en el llibre relació dels regents, oïdors i advocats fiscals en una part prosopogràfica; i es clou amb un ric apèndix documental, on veuen la llum peces importants per a entendre el context de l'època. Hi és constant en tota l'obra la comparació amb el Principat de Catalunya.

Certament, el professor mallorquí, tímid i prudent, no escriu d'allò que no sap, però —i no és cap tòpic—, sap molt bé el que escriu. Planas té la prudència com a virtut dianoètica, però també sap, com explica Aristòtil, que l'aspiració de l'home al saber no és un punt central entre dos extrems, sinó el motor de la vida intel·lectual. Cal, doncs, rebre amb profunda satisfacció el present treball històric sobre la Mallorca de l'època dels Àustries, que omple un buit historiogràfic, gairebé inexplorat fins ara, que no només dóna a conèixer una de les institucions capdals de l'antic Regne de Mallorca, sinó que és capaç de fer-nos-la reviuire com a protagonistes del nostre passat.

Rafael Ramis Barceló

Rosa M. GREGORI ROIG, *La impressora Jerònima Galés i els Mey (València, segle XVI)*, Pròleg de Francisco M. GIMENO BLAY (Col·lecció Duc de Calàbria), València, Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu, 2012, 611 pp.

El llibre s'ocupa d'"estudiar el món librari a través d'una impressora", oferint una imatge nítida i reveladora del paper de Jerònima Galés i de la família Mey en la València del segle XVI. Inserir el paper de la impressora en el conjunt de les activitats professionals de la família Mey és un dels seus majors èxits. En aquest treball es presenta una panoràmica encertada del paper del taller, analitzant l'evolució de la seva producció, però també ocupant-se de les activitats de la nissaga familiar. El llibre mostra la importància de les relacions amb els seus dos marits, Joan Mey i Pedro de Hueite, i la continuïtat del negoci a través dels seus fills, Joan Felip i Pere Patrici Mey, a València, i Joan Felip a Tarragona, on es va dirigir per imprimir algunes de les obres de l'eclesiàstic i humanista, Antoni Agustí i Albanell.

A diferència d'altres estudis sobre les dones impressores, que ressalten l'excepcionalitat de tals casos, ens trobem amb la inclusió de Jerònima Cortès com a impressora clarament lligada

a la gestió del taller i a les tasques d'edició, amb una imatge de normalitat en l'exercici de les seves ocupacions. És un cas interessant, ja que Jerònima Galès va aconseguir mantenir, a través de dos matrimonis, un taller actiu i innovador. En alguns documents de cobrament va rebre el mateix tracte que el marit, figurant tots dos com a 'stampadors'. La impressora Galès va aconseguir identificar-se amb el taller. En alguna ocasió va elaborar pròlegs (quelcom habitual en el cas d'altres impressors) o poemes centrats en el reconeixement del seu ofici (el que no és tan habitual). En els preliminars de Paulo Jovio, en l'edició del *Libro de las historias y cosas acontecidas...*: "Visto y examinado, y con licencia impresso en Valencia. En casa de Ioan Mey, 1562", trobem un poema de "la impressora al lector", que ofereix una imatge del reconeixement de la seva tasca en el taller, en afirmar que "de ver, e imprimir las más famosas / historias yo tengo uso y exercicio".

El llibre procura il·luminar els punts foscos de la tradició erudita, que no sempre havia aconseguit identificar la producció del taller relacionada amb la impressora Galès de manera encertada. Els estudis de bibliografia, en no pocs casos, confiaven més en els peus d'impremta i en el paper dels mestres de taller. El text de Serrano Morales, *Reseña histórica en forma de diccionario de las imprentas que han existido en Valencia* (1898), és molt revelador d'aquell enfocament centrat en el seu paper com a vídua, primer de Joan Mey a partir del 1556, i després de Pedro de Huete, de 1580 a 1597.

El llibre s'apropa als estudis bibliogràfics, que s'han ocupat de la reconstrucció de la producció, però en gran manera centra la mirada en els documents. Aconsegueix així articular una doble mirada, o dit d'una altra forma, es construeix al voltant d'una història interna i externa: d'una banda, la bibliografia, com a anàlisi amb interès per la materialitat de l'artefacte tipogràfic, de l'altra una història externa centrada en els documents com a context. De fet, l'"anàlisi de la història del taller d'impremta es fa mitjançant els documents d'arxius". Aquest aspecte és essencial i resulta un dels punts decisius del llibre, ja que s'enfoca l'anàlisi del taller com a 'laboratori', desplaçant l'interès de l'objecte al procés de producció tipogràfica amb una visió de conjunt sobre els que intervenen i el seu paper en el taller. Aquesta visió es reforça gràcies al bagatge de Rosa Gregori. Coneix els arxius i ha aconseguit explorar fonts inèdites dels Arxius del Regne de València i de l'Arxiu Municipal de València, junt als documents notarials del Col·legi del Corpus Christi i el fons de l'antic Hospital General, custodiats a l'Arxiu de la Diputació, entre d'altres. Els documents han estat incorporats a un ampli corpus, que ocupa una part notable del volum (pàg. 249-535), tot reunint textos des de 1537 a 1611. Aquesta riquesa i varietat de fons documentals, en part ja tractades per Serrano Morales, però en molts casos desconegudes, és una de les majors riqueses del llibre. L'ordenació cronològica dels documents amb les seves registres precises i la localització de les fonts (a més d'indicar si han estat publicades) i la seva corresponent transcripció, aconsegueixen que les activitats quotidianes, l'economia del taller i les relacions amb els seus clients es vagin desgranant. A través d'aquestes fonts es revelen els llaços amb el poder municipal i l'Església, mostrant la clientela, els encàrrecs i els preus. Aquesta riquesa de dades precises, contrastades i fiables, fa que el llibre adquireixi un major relleu i, així mateix, faciliti els estudis comparats amb altres tallers. Els textos en llatí, castellà i català ofereixen una panoràmica rica d'usos lingüístics i ajuden a precisar el llenguatge tècnic de la impremta i la denominació d'alguns impresos.

Els documents revelen l'estreta relació de Mey, Galès i Huete amb les institucions valencianes (l'Església, el Consell Municipal, l'Hospital General, etc.). Aquestes entitats realitzaven encàrrecs de crides, butlles, jubileus, furs, etc. El taller també produïa per a aquestes entitats materials efímers, com els cartells de la "festa del gloriós Sanct Vicent Ferrer, fill i patró de aquesta ciutat", de 1568, o els cartells "de los ordinarios que se leen primer domingo de Quaresma". De la mateixa manera, publicaren per a l'arquebisbe de València nombrosos impresos oficials, com els edictes dels sínodes episcopals. La riquesa dels casos localitzats per Rosa Gregori ha permès detectar impresos desconeguts, dels quals no es conserven exemplars, però que van ser reiteradament impresos, com és el cas dels cartells o les raïmes d'imatges de Sant

Llàtzer o de la Mare de Déu, que produïen per a l'Hospital General. La publicació de 'menudencias' en el taller és un aspecte sobre el qual es plantegen alguns interrogants, ja que permet detectar en tal sols uns mesos, del 20 d'abril al 21 d'agost de 1599, els materials "que se han impreso para el Patriarcha", els quals inclouen 400 sínodes diocesans, 250 cartells dels dies que ha d'estar (exposat?) el Santíssim Sagrament, i una raima (és a dir, 500 plecsc impresos) "de las coplas del hermano Francisco, de la orden del Carmen descalços". La riquesa d'aquesta producció eventual, però reiterada, ajuda a explicar part de l'èxit del taller, ja que suposaven ingressos constants.

El taller va tenir, sens dubte, un paper rellevant en la producció de textos humanístics, però també es va adaptar als nous temps contrareformistes i va editar nombrosos llibres de devoció, cròniques, obres teatrals i textos de dret entre molts altres. Si els treballs tradicionals de bibliografia se centraven en la producció, en aquest llibre l'autora prefereix analitzar aquesta producció bibliogràfica, però insistint en el comerç del llibre (revelant aspectes interessants de la llibreria d'Honorat Olzina (llibreter i consogre de Jerònima Galés). L'estudi mostra el triomf de determinades edicions econòmiques, destinades al consum local o l'exportació, ja que edita tant obres en català com en castellà. Aquests aspectes enriqueixen el panorama conjunt que, sens dubte, planteja nombrosos interrogants sobre els altres tallers i llibreries, que en el cas de València no han estat estudiats amb tant de deteniment.

Aquest llibre va néixer com a tesi i això permet d'entendre el pes erudit dels comenraris i de l'anàlisi, que aconsegueixen revelar l'evolució cronològica de la producció del taller a partir de la bibliografia ja publicada i, el més nou, emprant les fonts documentals, sovint inèdites. La publicació d'aquest llibre (amb nombroses imatges i un índex acurat) en la col·lecció Duc de Calàbria de la Biblioteca Valenciana Nicolau Primitiu, també han contribuït al fet que el text pogués sortir com un producte editorial acurat, amb un aparat crític important.

Pensem que la imatge global de les impremtes (i les llibreries) valencianes es veurà enriquida per aquest llibre, i esperem que l'autora pugui seguir el minuciós treball d'edició de documents, que fan de la seva recerca una mina de dades per a tots els interessats en la cultura renaixentista.

Pedro Rueda Ramírez

Eulàlia MIRALLES, *Sobre Jeroni Pujades* (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica, LXXIV), Barcelona, Institut d'Estudis Catalans 2010, 210 pp.

Els darrers temps han representat per a la cultura catalana un esmerç més que considerable de treball damunt les fonts textuais i en particular literàries dels segles barrocs a fi d'alliberar-los de la desqualificació de "segles de decadència" i el llibre de la prof. Eulàlia Miralles és una aportació ben particular. I és ben particular perquè les dades que ens ofereix en les presents dues-centes pàgines i escaig no sols constitueixen un enriquiment dels nostres coneixements sobre alguns aspectes de Jeroni Pujades, ans encara representen un ajut que hauria d'ésser interioritzat per futurs investigadors sobre aquell historiador i la seva època, en el sentit que les pàgines de la prof. Miralles poden assegurar-los un punt de partença d'innegable qualitat, del qual difícilment disposarien si els calgués procurar-se de forma individual les informacions que el present llibre els posa a l'abast de la mà. Això és particularment innegable per a la darrera secció, dedicada a la bibliografia tant de com sobre micer Pujades, però no és menys aplicable als primers capítols que ens ofereixen els resultats d'una llarga dedicació tant sobre els mateixos originals com sobre les còpies d'obres del notari Pujades i sobre la vigència de la seva història de Catalunya fins ben entrat el segle XIX.

No cal dir que les pàgines de la prof. Miralles són una aportació important per al coneixement del nostre segle XVII, sortosament cada dia més conegut i avaluat.